

Изложеност старих особа физичком и менталном насиљу

К. Васиљевић Пантелић¹, М. Обрадовић², А. Тимотић³, П. Перуновић⁴, Ј. Дабетић⁵

Exposure of Elderly to Physical and Mental Abuse

K. Vasiljević Pantelić, M. Obradović, A. Timotić, P. Perunović, J. Dabetić

Сажетак: Физичком и емоционалном злостављању нарочито су изложена деца, жене и стара лица. То злостављање се испољава у физичком или психичком повређивању, финансијском експлоатисању, сексуалном злостављању и слично.

Циљ рада је да се истражи и сагледа степен изложености физичком и психичком малтретирању старих лица у Србији, по територијама, типу насеља, полу, узрасту, образовању и имућном стању.

У том циљу су анализирани подаци веома обимног анкетног истраживања које је спровео Институт за јавно здравље Србије.

Резултати анализе су показали да су старе особе у Србији у великом броју изложене физичком и психичком насиљу и то највише на улици (31,6%) и породици (22,4%). Жене се чешиће малтретирају у породици, а мушкарци на улици и другде.

Физичком малтретирању је изложено око два одсто укупног старог становништва, највише у Београду и уопште градским насељима, затим мушкарци, млађи, средње образовани и имућнији стари становници.

Психичком малтретирању је изложено око 5,5 одсто, и то највише из Војводине, градских насеља, женских, образованијих и имућнијих старих особа.

И саме старе особе испољавају физичко и психичко насиље у око један одсто случајева. Због физичког и психичког насиља велики проценат старих лица се осећа под стресом –

Summary: Children, women and elderly are particularly exposed to physical and emotional abuse. This abuse is manifested in the physical or mental injury, financial exploitation, sexual abuse and the like.

The aim of this paper is to investigate and analyze the degree of exposure to physical and mental mistreatment of elderly in Serbia, by the territories, settlement type, gender, age, education and wealthy state.

For this purpose, we analyzed the data gathered from very extensive research survey conducted by the Institute of Public Health of Serbia.

The results showed that elderly people in Serbia in large numbers are exposed to physical and mental violence mostly on the street (31.6%) and in the family (22.4%). Women are often harassed in the family, and men on the street and elsewhere.

To the physical harassment is exposed about 2% of the total older population, mostly in Belgrade and even cities, and men, younger, middle-educated and wealthy old people.

To the mental harassment are exposed about 5.5% older persons from Vojvodina, urban settlements, women, educated and wealthy elderly.

Old people also exhibit physical and psychological violence in about 1% of cases. Because of the physical and psychological violence a large percentage of old people feel under stress - tense, and only about 55% is not tense.

---

1 Др Катарина Васиљевић Пантелић, Дом здравља Лајковац.

2 Мр сц. др Маријола Обрадовић, Завод за здравствену заштиту радника „Железнице Србије“, Београд.

3 Мр Александар Тимотић, Caritas, Беч.

4 Предраг Перуновић, дипл. есс, Министарство здравља Републике Србије, Београд.

5 Др Јасмина Дабетић, Дом здравља Савски Венац, Београд

напетости, а само око 55 одсто није напето.

Кључне речи: физичко насиље, психичко насиље, изложеност, стрес.

Увод

Старим људима најтеже пада њихова зависност од других, како социјална тако и економска. То их узнемирава, вређа, унесређује, осећају се одбаченим, потцењеним, погађа им достојанство. Савремена цивилизација је омогућила лакши, разноврснији и лепши живот старих особа, али је донела и насиље.¹ Занемаривању и злостављању изложен је већи број старих и то није спорадична појава.

У медицинској литератури код нас није јасно прецизирано насиље над старим особама и најчешће се под насиљем подразумева физичко повређивање. Физичко и психичко злостављање, експлоатација и занемаривање старих особа представља озбиљан, али слабо изучен социјалномедицински проблем, како код нас, тако и у свету.²

Злостављање се испољава у виду физичког и емоционалног повређивања, финансијског експлоатисања, сексуалног злостављања и слично. Ту се може уврстити и пасивно злостављање у виду небриге и других облика занемаривања.³

Физичком и психичком – емоционалном злостављању нарочито су изложена деца, жене и стара лица. Интеракција социјалних, менталних и здравствених проблема намећу потребу свестраног истраживања злостављања.⁴

Савремено становништво је све више изложено физичком и психичком насиљу и све већи број становника, нарочито млађег, понаша се насилно. Зато је веома значајно овај проблем сагледати мултиаспектно.⁵

Индиције да постоји злостављање су сам изглед болесника, поновљени доласци хитне медицинске помоћи због исте болести и стања, сумњив клинички налаз, недолазак на контролу, неуверљиво објашњење повреде, као и низак ниво хигијене, те потхрањеност и дехидратација.²

Key words: physical violence, psychological violence, exposure, stress.

Циљ и метод рада

Основни циљ рада јесте да се сагледа степен изложености физичком и менталном насиљу старих лица у Србији. То насиље је сагледано по територијалним деловима Србије, типу насеља, полу, узрасту, образовном нивоу и имућном стању.

У реализацији основног циља извршили смо анализу података анкетног истраживања које је у два наврата (2000. и 2006. године) спровео Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовновић Бгут“.

Резултати и дискусија

Старе особе у Србији су веома изложене насиљу и то највише на улици (31,6%), затим у породици (22,4%) и на радном месту/њиви (15,1%). У породици су жене знатно више изложене насиљу, а на свим осталим местима мушкарци. Гледано по узрасту, насиље опада са узрастом старих лица (**табела 1**).

Психичком насиљу је највише старих особа изложено у породици (30,2%) и на радном месту/њиви (25,6%), а затим на улици (20,1%). Посматрано по полу, у породици су знатно више изложене жене, а на другим местима мушкарци. У односу на узраст нема значајних разлика (**табела 2**).

Физичко и психичко малтретирање ће се у наредне две табеле размотрити детаљније, узимајући у обзир многобројне показатеље.

Физичком насиљу је изложено око два одсто старих особа, и то највише из Београда и уопште градских насеља, затим мушкарци, млађи, средње образовани и сиромашнији (**табела 3**).

При насиљу, помоћ је тражило око осам одсто старих особа, а око два одсто су сами испољили насиље.

Насиље се најчешће испољавало на улици

Место насиља	Пол			Добне групе			
	Мушки	Женски	Свега	20–64	65–69	70–74	75+
У породици	12,7	32,8	22,4	23,1	11,4	19,3	29,2
На радном месту/у пољу	16,3	13,8	15,1	15,7	13,6	9,7	8,3
На улици	40,0	22,6	31,6	32,0	25,0	45,2	12,5
На другом месту	31,0	30,8	30,9	29,2	50,0	25,8	50,0
УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Табела 1: Изложеност физичком насиљу старих лица у задњој години

Место насиља	Пол			Узраст			
	Мушки	Женски	Свега	20–64	65–69	70–74	75+
У породици	21,5	37,8	30,2	30,7	25,5	21,8	29,2
На радном месту/у пољу	29,3	22,4	25,6	27,7	8,9	7,3	6,2
На улици	24,1	16,5	20,1	19,4	25,6	36,4	14,6
На другом месту	25,1	23,3	24,1	22,2	40,0	34,5	50,0
УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Табела 2: Изложеност психичком насиљу старих лица у задњој години

Показатељи		Изложеност физичком насиљу		Место насиља				Тражили помоћ	Сами вршили насиље
		Број	%	Породица	Радно место	Улица	Друго		
Територија	Београд	3408	2,9	1,0	0,6	1,4	0,2	16,6	4,5
	Војводина	2304	2,6	1,1	0,4	1,0	0,3	12,4	4,8
	Ц. Србија	6357	2,3	0,9	0,3	1,1	0,2	9,6	4,3
	Србија	12069	2,7	1,0	0,5	1,2	0,2	11,6	4,6
Тип насеља	Градски	5976	2,8	0,8	0,4	1,5	0,4	13,7	5,3
	Остали	6093	2,5	0,2	0,5	1,0	0,1	9,2	3,7
Пол	Мушки	5372	3,2	0,7	0,6	1,8	0,3	10,5	6,5
	Женски	6697	2,3	1,3	0,9	0,8	0,2	12,5	3,0
Узраст	65–74	1846	2,4	1,0	0,3	1,2	0,1	8,8	2,4
	75+	927	1,6	0,6	0,3	0,8	0,0	7,2	1,4
Образовање	Основно	4259	2,4	1,3	0,3	0,9	0,1	8,9	2,8
	Средње	6194	2,9	0,8	0,5	1,5	0,3	11,7	5,6
	Високо	1603	2,5	1,1	0,6	1,1	0,4	17,5	5,5
Имућно стање	Најсиромашнији	2371	3,6	0,8	0,7	1,2	0,1	11,2	4,0
	Најимућнији	2087	2,4	0,7	0,5	1,4	0,4	18,4	6,1

Табела 3: Изложеност физичком насиљу старих особа

и у породици, и то више у Београду и уопште градским насељима, мушкарци на улици и же-

не у породици, образованије и имућније становништво.

Показатељи		Изложеност психичком насиљу		Место насиља			
		Број	%	Породица	Радно место	Улица	Друго
Територија	Београд	3392	8,6	3,4	3,1	2,5	0,6
	Војводина	2291	9,8	3,7	3,6	2,5	0,8
	Ц. Србија	6279	7,5	2,9	2,2	2,7	0,5
	Србија	11961	8,3	3,3	2,7	2,6	0,6
Тип насеља	Градски	5909	9,7	3,7	3,6	2,9	0,9
	Остали	6057	6,9	2,8	1,9	2,4	0,3
Пол	Мушки	5308	7,7	2,0	2,8	3,2	0,5
	Женски	6653	8,8	4,3	2,7	2,2	0,7
Узраст	65-74	1830	6,0	3,0	0,3	2,3	0,3
	75+	915	5,1	1,8	0,4	2,4	0,3
Образовање	Основно	4214	6,3	3,3	0,8	2,3	0,3
	Средње	6145	9,0	3,1	0,6	2,8	0,6
	Високо	1594	10,7	3,7	4,8	2,9	1,2
Имућно стање	Најсиромашнији	2343	8,6	3,8	1,6	3,4	0,5
	Најимућнији	2070	10,4	3,4	4,5	3,4	1,3

Табела 4: Изложеност старих особа психичком насиљу

Испољили насиље	Пол			Добне групе		
	Мушки	Женски	Свега	65-69	70-74	75+
Физичко	59,5	59,5	59,5	59,3	50,0	50,0
Психичко	40,5	40,5	40,5	40,7	50,0	50,0
УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Табела 5: Физичко и психичко насиље старих особа

Испољили насиље	Добне групе			
	65-69	70-74	75+	Свега
Физичко	1,8	0,9	1,0	1,3
Психичко	1,2	0,9	1,0	1,0
УКУПНО	1,5	0,9	1,0	1,1

Табела 6: Физичко и психичко насиље од стране старих особа

Напетост - стрес	Број испитаника				%			
	65-69	70-74	75+	Свега	65-69	70-74	75+	Свега
Стално напети	18	20	26	64	2,0	2,8	4,1	2,9
Дуго напети	110	86	58	254	12,3	12,2	9,3	11,4
Понекад напети	361	315	235	911	40,4	44,6	37,4	40,9
Нису напети	404	286	309	999	45,3	40,4	49,2	44,8
УКУПНО	893	707	628	2228	100,0	100,0	100,0	100,0

Табела 7: Ментално здравље старих лица у задњем месецу

Психичком насиљу-малтретирању изложено је 11,1 одсто старих особа, више из Војводине, градских насеља, жена, млађих, образованијих и имућнијих становника.

Малтретирање се највише испољава у породици, на радном месту/њиви и на улици. Жене су чешће изложене насиљу у породици, а мушкарци на осталим местима.

Сами испитаници су изјавили да су се насилнички понашали и физички и психички малтретирани друге особе (табела 5). У односу на пол и узраст у томе није било изражених разлика.

Као што се из табеле 6. може видети, сами испитаници су физички малтретирани друге особе у 1,3 одсто, а психички у један одсто случајева, нешто више у млађем узрасту.

Као што се из табеле 7. види, због наведеног физичког и психичког малтретирања око три одсто особа стално се осећа неподношљиво напето – под стресом, 11,4 одсто дуго напето и око 41 одсто понекад напето. У појединим узрастима нема изражене разлике. Само око 55 одсто старих особа није се осећало напето у последњих месец дана.

Закључак

У Србији су старе особе веома изложене физичком насиљу и то највише на улици

(31,6%) и у породици (22,4%). У породици су знатно више изложене жене, а мушкарци на другим местима.

Старе особе су исто тако веома изложене и психичком насиљу, највише у породици и на улици, а затим на радном месту/њиви и другде. У породици су више изложене жене, а на другим местима мушкарци.

Физичком малтретирању је изложено око два одсто старих особа и то највише у Београду и уопште градским насељима, затим мушкарци, млађи, средње образовани и имућнији старији људи.

Психичком малтретирању је изложено око 11 одсто старих лица: (шест одсто – 65–69 година и 5,1 одсто – 75 и више година). Овом малтретирању је више изложено старо особље Војводине, градских насеља, женско, млађе, образованије и имућније.

Сами испитаници – старе особе испољавале су физичко и психичко насиље у преко један одсто случајева и то више у млађем узрасту.

Због физичког и психичког малтретирања око три одсто старих особа се стално осећа веома напето, 11,4 одсто врло напето, а 41 одсто понекад напето. Само се око 55 одсто старих особа у задњих месец дана осећа нормално.

Литература

1. Јотић А., Живковић М.: Појава занемаривања и психичког злостављања старих лица. Зборник стручних саопштења и постера VI геронтолошког конгреса Југославије, Врњачка бања, 2002; 97–99.
2. Поповић П. и сар.: Насиље над старим особама: између стварности и перспективе. Зборник стручних саопштења и постера VI геронтолошког конгреса Југославије, Врњачка бања, 2002; 24–27.
3. Тимотић Б., Јањић М.: Примарна здравствена заштита. Elit medica, Београд, 2004.
4. Тимотић Б. и сар.: Социјална медицина. Веларта, Београд, 2000.
5. Тимотић Б.: Увод у медицину. Elit medica, Београд, 2004.